

שיעורי
תורה

היכלי תורה

ערש"ק שמות כב טבת תשע' ♦ דף היומי בבלי: בבא בתרא קמ' ירושלמי: גידה ט

נושאי הדף בעלון

קנין בשטר ששם הזוכה חלק בעת הקנין.....בבא בתרא קמ

גדר המצוה לזון את בניו ואם יש מצוה לזון את בני בניו.....בבא בתרא קמא

ניתוח נרצחת כדי להציל עוברת.....בבא בתרא קמב

תורם ששלח כסף לשני ענינים במוסד אחד.....בבא בתרא קמא

קנין מעמד שלשתן דרך הטלפון.....בבא בתרא קמד

מינה המלך אחד מהאחים גבאי.....בבא בתרא קמד

לוה שקלים אם מותר לפרוע בדולרים.....בבא בתרא קמה

'הרצחת גם ירשת' בהלכה.....בבא בתרא קמו

כפתור ופרח.....עמוד 5

ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם..

מלשון הכתוב 'ויאמר עוד אלקים', משמע שדבור זה הוא הוספה על הדבור הנאמר למשה מפי הגבורה בפסוק הקודם. ודבר זה צריך ביאור, במה משלים דיבור זה את שלפניו.

והנה בפסוק הקודם נאמר: 'ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם'. ופירש רש"י, שאמר הקב"ה למשה אהיה עמם בצורה זאת, אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות. אמר לפני רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו, אמר לו, יפה אמרת, 'כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם'. ומה שאמר הקב"ה למשה רבנו והזכיר בתחלה שעבוד שאר מלכיות, הביאור בזה על פי מה שתמהו במדרש, איך יצאו ישראל ממצרים אחר מאתים ועשר שנים, ולא נשתהו שם עד כלות ארבע מאות שנה כפי שנאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. וכמה תירוצים נאמרו בזה, ואחד מהם שאכן היתה יציאת מצרים קודם הזמן, ושנות הגלות שחסרו נשארו חוב על עם ישראל, ופרעונן על ידי שעבוד שאר מלכיות. טעם אחר להקדמת יציאת מצרים לפני תום ארבע מאות שנה, נאמר במסכת ראש השנה (יא.) על הפסוק 'קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות', מדלג על ההרים - בזכות אבות, מקפץ על הגבעות - בזכות אמהות. והיינו שדילג הקב"ה את הקץ והקדימו, בזכות אבות ואמהות.

מענתה באמירת הקב"ה 'אהיה אשר אהיה' יש כאן נתינת טעם לתמיהת בני ישראל אם ישאלו את משה על הקדמת הגאולה בטרם עתה בטרם כלות ארבע מאות שנה, שפירושו אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשעבוד שאר מלכיות, והיינו ששעבוד שאר מלכיות ישלים את שנחסר מגלות החל הזה. אבל כאשר פירש הקב"ה למשה שיאמר לבני ישראל רק 'אהיה שלחני אליכם' ולא לצערם בהזכרת שעבוד שאר מלכיות, קמה וגם ניצבה התמיהה שעדיין לא מלאו שנות גאולתם.

על זה באת התשובה 'ויאמר עוד אלקים אל משה כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם', שהקדמת הגאולה היא בזכות האבות הקדושים.

בנין אריאל

צבא בתרא קמ

קנין בשטר ששם הזוכה חלק בעת הקנין

במשנה מבואר שהאומר 'אם תלד אשתי זכר יטול מנה', וילדה זכר, יטול מנה. ואם אמר 'אם תלד אשתי נקבה תיטול מאתיים' וילדה נקבה נוטלת מאתיים. ואם אמר 'אם זכר מנה אם נקבה מאתיים', וילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתיים.

ממשנה זו הוכיח **הרא"ש** בתשובה (כלל יג סי' כ) שאין חשש אסמכתא בקנין שנעשה בשטר והניחו מקום הקונה חלק. ודבר זה מצוי במי שמוכר חפץ במכירה פומבית לכל המרבה במחיר, ומוסר את החפץ ליד המתעסקים במכירתו ומקנה אותו תחילה למי שירבה בסוף במחיר, ואם כותבים שטר על קנין זה כותבים הכל ומשאירים שם הקונה חלק וכשמתברר מיהו הקונה מוסיפים את שמו בשטר, ויש לדון בזה אם המכירה חלה או שיש בה חסרון בגמירות דעתו של המוכר שלא ידע בשעת הקנין מיהו הקונה.

ונידון שאלתו של הרא"ש היה בקהל שהסכימו וחתמו לתת לאדם אחד מהקהל את הזכות למכור ולספק לכולם בשר או יין או שאר סחורות, ונקרא בלשונם אלמנונה, ומנהגם היה שהיו כותבים שטר קנין לזכות זו ומשאירים שם החוכר חלק, ומפקידים אותו ביד נאמן הקהל, ואחר כך היו אנשי הקהל מציעים הצעותיהם כמה כסף יתנו עבור הזכות למכור ולספק לכולם את אותו דבר, והמעיינים היו מחליטים לאיזו הצעה להיענות, ואחר שביררו למי יחכירו את זכות המכירה היו כותבים את שמו בשטר במקום שנשאר חלק והיו מוסרים השטר בידיו לקנין ולאות שהוא לבדו יש בידו הזכות למכור אותו דבר.

ופעם אחת חקר את זכות המכירה אדם בשם רבי שמואל ב"ר מאיר ס"ט, ומורשי הקהל ערערו על זכייתו בכמה טעמים, ואחת מטענותיהם היתה שאין תוקף למכירת הזכות כיון שבשעה שקנו אותה מהקהל וכתבו את השטר עוד לא ידעו מי יהיה הקונה, והשאירו את השם חלק, והרי זו אסמכתא ככל אסמכתא שאדם מתחייב שאם יהיה מאורע פלוני יתחייב כך וכך, שכיון שאינו יודע בבירור שיהיה אותו מאורע אין התחייבותו התחייבות, ואף כאן כיון שאין הקהל יודעים בבירור למי הם מתחייבים אין התחייבותם התחייבות.

והרא"ש פסק שהדין עם החוכר רבי שמואל, ודחה דברי המערערים, והוכיח ממשנתו שאין חשש אסמכתא גם בכאי גוונא שבזמן הקנין עוד לא נכתב שם החוכר. שהרי אמר 'אם ילדה אשתי זכר יטול מנה', והדין הוא שאם ילדה זכר נוטל מנה, ומיירי שאמר כן בעודה מעוברת, שהרי הקשו בגמרא למ"ד המזכה לעובר לא קנה איך קנה, הרי שמועיל הקנין אעפ"י שלא ידע המקנה בשעת הקנין למי שהקנה אם לזכר או לנקבה. והוא הדין בזה שאף על פי שלא היה ידוע בשעת הקנין מיהו הקונה, אין חשש אסמכתא בדבר, שדעת הקהל להקנות את זכות המכירה למי שיבררו המעיינים. אמנם בטור (סי' רנג) הביא דעת **הרי"ף** ו**הרי"מ** **מיגאש** שכתבו שבמשנתו מדובר בשכיב מרע, אבל בבריא אין מועלת התחייבות כזו אפילו אם קנו מידו, לפי שאסמכתא היא. והטור חלק עליהם וכתב שאין זו אסמכתא אלא ככל מתנה שהיא על תנאי שמתנה אם תעשה כך שתהיה מתנה ואם יתקיים התנאי תתקיים המתנה. וראה **בפתחי חושן** (קניינים פל"ז הערה פ) במה שכתב בבאור מחלוקתם, וע"ע **בשו"ת מהרי"ט** (ח"א סי' כב) שכתב שאין הקנין חל בלי שיהיה מבורר בעת הקנין מי הקונה, שיש בדבר משום החסרון ד'אין ברירה', והטעם שזכה במשנתו הוא משום שעשה אותו שליח, ושליח זוכה בלי קנין בשעה שמקיים את שליחותו, ובשעה שקיים את שליחותו כבר היה מבורר אם היה זכר או נקבה, ולכן אין בו משום ברירה וגם לא משום אסמכתא.

צבא בתרא קמא

גדר המצוה לזון את בניו ואם יש מצוה לזון את בני בניו

בגמרא הובאה הברייתא המבארת את מצוותו של האב במזונות בניו ובנותיו, שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בגדרה, שלדעת רבי מאיר מצוה לזון את הבנות וק"ו לבנים שעוסקים בתורה, ולדעת רבי יהודה מצוה לזון את הבנים וק"ו לבנות שלא יזדלזלו. וכן פסקו **הרמב"ם** (מתנות עניים פ"י הט"ז) ושו"ע (יו"ד סי' רנא ס"ג), שהנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב מן הדין במזונותיהם, כדי ללמד בניו תורה ולהנהיג בנותיו בדרך הישרה, הרי זה בכלל מצות צדקה, וצדקה גדולה היא, שהקרוב קרוב קודם. **והש"ך** (יו"ד סי' רמט סק"ג) הביא להלכה דברי **המהר"ם מרוטנבורג** בתשובה (סי' עד), שפסק שמותר לפרנס בניו ובנותיו הגדולים ממעות מעשר, אפילו אם יכול לפרנסם ממקום אחר, מפני שהמצוה לזונם אף היא בכלל מצוות צדקה, וכמבואר ברמב"ם. וכ"כ האור החיים הק' בספרו **ראשון לציון** (סי' רמט) **והחפץ חיים בספר אהבת חסד** (פ"ט אות א), ושלא כדעת **הט"ז** (שם סק"א) שכתב שאין מזונות בניו הגדולים בכלל מצוות צדקה ממש ואסור לזונם ממעות מעשר.

אך **בברכי יוסף** (סי' רמט ס"ק יח) כתב שאף על פי שרוב העולם נוהגים לזון את בניהם ובנותיהם ממעות מעשר כספים, מפני שסומכים על דעת מהר"ם מרוטנבורג, מכל מקום לא יפה הם עושים, כיון שאינם נותנים שיעור מעשר בדקדוק, ואף על פי שמשערים על פי אומדנא לתת בערך כשיעור המעשר, מכל מקום על פי הקבלה צריך לתת שיעור מעשר דווקא.

ועוד שמבואר בפוסקים שדווקא מצוה שלא היתה יכולת בידו לקיימה בלעדי המעשר מותר לעשותה ממעות מעשר, ואילו לפרנס בניו ובנותיו הוא מוכרח בזה גם לולא המעשר.

ובשו"ת אבני צדק (יו"ד סי' קמב) כתב, שאין מחלוקת בין **הש"ך** להט"ז בזה, ומה שהתיר **הש"ך** לתת מעות מעשר לפרנסת בניו ובנותיו הגדולים היינו דווקא למעלה מבני שלש עשרה שנה, שאינו חייב בפרנסתם כלל, אבל כשהם למעלה מגיל שש שנים ועד שלש עשרה שנה, כיון שהוא זנם כתקנת חכמים, ואם לא רצה גוערים בו ומכלימים אותו וכמבואר **בשו"ע** (אה"ע סי' עא ס"א), אינו רשאי לתת להם ממעות מעשר, שזהו כפורע חובו ממעות מעשר, שהרי הטילו עליו חכמים לפרנסם עד שיגדלו, ובזה מיירי הט"ז שאסר לפרנסם ממעות מעשר.

ומכל מקום אם נשאר לו מעות צדקה אחר שנתן המעשר, ונותנו לבניו שהם למעלה מגיל שש למזונותיהם ולפרנסתם, נחשב לצדקה, ועל זה אמרו עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים, וגם צריך להקדימם על אחרים, שהקרוב קרוב קודם. ומכל מקום אינו רשאי לתת להם ממעות מעשר, שצדקה לחוד ומעשר לחוד.

ובשו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' כח) כתב, שאדם בעל מלאכה שמפרנס את אשתו ובניו, שנדר לעלות לארץ ישראל, בודאי המצוה לזון את בניו קודמת למצות עלייתו לארץ ישראל, וכמו שאמרו בכתובות (ג). עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהם קטנים, ואמרו בסוגייתנו שמצוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים דעסקי באורייתא, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר מצוה לזון את הבנים קל וחומר לבנות משום זילותא וכו'.

ניתוח נרצחת כדי להציל עוברה

בשׁו"ת ממעמקים (ח"ב סי' י), שדן בשאלות הלכתיות שהתעוררו בימי הזעם, דן בדבר אשה מעוברת שנפצעה אנושות על ידי חייל נאצי בעברה ברחוב על יד בית החולים, ומיד הכניסוה לבית החולים, ודעת הרופאים היתה שהיא כבר מתה אלא שאין ידוע אם עוברה כבר מת, ואם חי הוא עדיין יש תקוה להצילו על ידי חיתוך בטנה, והמחבר היה שם בשעת מעשה ונשאל אם מותר לנסות להציל העובר באופן זה.

והנה בסוגייתנו אמרו שעובר אינו נוחל בנכסי האם, כיון שהוא מת לפניה ולא היה בחיים בזמן שהיה ראוי לירשה. והקשו בגמרא שהרי לפעמים רואים את העובר מפרכס אחר מיתת האם, ותיצו שאין פרכוס זה בא מחמת חיים אלא כזנב הלטאה הוא שמפרכסת גם אחרי מותה [וראה מה שביאר בטבע הדבר בשׁו"ת אמרי שפר (סי' לד)]. ומכל מקום אמרו במסכת ערכין (ז. שאשה שישבה על המשבר בשבת ומתה מביאים סכין ומקרעים את כרסה כדי להציל העובר, ופירש רש"י (ד"ה ומקרעין) דזימנין דהיא מייתא ברישא. וכתבו בשׁו"ת הרמ"א (סי' מ) ומג"א (סי' של ס"ק יא) ומחצית השקל (שם) שלדעת רש"י לא בכל האופנים מת העובר תחילה, ויש מיעוט מקרים שבהם מתה היא קודם, ובספק פיקוח נפש חיישינן למיעוטא ומוותר אף לחלל שבת על צד מיעוט זה, ולכן מקרעין כרסה שמא יצילו בכך את הולד.

אך לדעת התוספות בסוגייתנו (ד"ה דהוא) לעולם העובר מת תחילה, אלא אם כן מתה על ידי אדם ושלא על ידי מלאך המוות, שבוה כיון שלא טיפה של מלאך המוות הרגתה [כמו שנתבאר לעיל בסמוך] אפשר שהעובר יחיה יותר ממנה, וכן אם עקר כבר העובר לצאת אפשר שיחיה אפילו אם מתה על ידי מלאך המוות.

וכתב בשׁו"ת ממעמקים, שלדעת רש"י בערכין פשוט שבנידון זה שהאשה האומללה הזאת נהרגה בודאי מותר לקרוע את בטנה כדי להוציא את הולד, מבלי שנחשוש לניווול המת, הואיל ויש בזה ענין של פיקוח נפש בשביל הולד, ולא חיישינן גם שמא נשאר עוד באם רוח חיים ועל ידי זה נקרב את מיתתה. אבל לדעת התוספות אפשר שאין ההיתר לקרוע את בטנה אלא בישיבה על המשבר שכבר עקר עוברה לצאת, אבל בלאו הכי אפשר שלא התירו. ולאידך גיסא אפשר שבנהרגה בידי אדם מודים התוספות לרש"י שחוששים שמא העובר חי ומוותר לקרוע את בטנה. ומסיק בשׁו"ת ממעמקים, שכיון שבדברי כמה פוסקים מבואר שמוותר לקרוע ולהציל, ובאשל אברהם (סי' של) כתב באשה שנהרגה בסייף והיה ולדה מפרכס שהתירו לחתוך בטנה בשבת, ואפילו אם נמצא אחרי כן שמת יפה עשו והרי הוא זריז ונשכר, וכל שכן שאין צריך כפרה, וכן כתב בהר אב"ל (דף כ) באשה מעוברת שמתה ולא כלו לולד חדשיו לפי עדות אמו והתיר לנוולה בגלל הולד, והסכים לו הרב ר' משה קוניץ בשׁו"ת המצרף (ח"א סי' קא), וגם אפשר שהתוספות מודים לרש"י בנהרגה וכו', א"כ ודאי מותר לסמוך על שיטת רש"י ולהציל העובר, וכן הורה שם למעשה, ועיי"ש עוד.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

תורם ששלח כסף לשני ענינים במוסד אחד

דתניא רבי אומר 'והיתה לאהרן ולבניו' מחצה לאהרן מחצה לבניו. וכתבו הרא"ש והר"ן שאין הטעם מפני חשיבותו של הפרט, לומר שכיון שהזכירו ופרטו החשיבו כנגד הכלל ולכן נוטל הוא מחצה, אלא מפני שמפרשים שכוונתו היתה לחלק נכסיו כפי חילוק דבריו, וכיון שהוא עשה שני חלקים מדבריו, האחד לך והשני לבניך, יש לנו לחלק נכסיו בשני חלקים כמו שאמר וקנה מחצה. ולפי זה כתבו שגם אם אמר נכסי לראובן ושמעון ולבני פלוני, נוטלין ראובן ושמעון מחצה ובני אותו פלוני מחצה, וכן נפסק להלכה בשו"ע, וכמובא באליבא דהילכתא.

וכתב בשׁו"ת התשב"ץ (ח"א סי' קמב), שמצינו כתוב בסדר רב עמרם גאון בתחילתו וז"ל, שגר לפנינו רבנא יעקב בן רבנא יצחק עשרים זהובים ששגרת לישיבה חמשה שלנו וחמשה עשר לקופה של ישיבה, וצונו וברכנו אותך ברכות שיתקיימו בך ובזרעך ובזרע זרעך, ע"כ כתב בסדר רב עמרם. וכתב התשב"ץ שראה שרבנא יעקב כששגרם כך כתב לו בפירוש שיתנו לו חמשה לראש ישיבה וט"ו לקופה, שאם לא היה מפרש כן אלא היה שולח בסתם ואומר שיתנו לראש הישיבה ולכל הישיבה, מן הדין היה יכול רב עמרם לקחת עשרה זהובים לעצמו ולשייר לישיבתו רק עשרה זהובים, מדין 'מחצה לאהרן ומחצה לבניו'. וכתב עוד התשב"ץ שאפשר שמנהג חסידות נהג בעצמו רב עמרם ז"ל שלא ליטול אלא חמשה זהובים. ומסיק שמכל מקום מכאן נראה שמנהג היה כבר בימות הגאונים ז"ל ליחד קופה של ישיבה, וגם בימות האחרונים התפשט מנהג זה. ובשׁו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' קיט) נשאל בעובדא שנדב איש אחד ממוון לרב אחד ראש ישיבה עם ישיבתו, ונשאל כיצד תהיה החלוקה. והשיב שעל פי מה שמבואר בסוגיין שדרשו 'והיתה לאהרן ולבניו, מחצה לאהרן מחצה לבניו', א"כ החלוקה צריכה להיות מחצה להרב ומחצה להישיבה, וביאר שאין חילוק בין אם אמר 'וישיבתו' לבין אם אמר 'עם ישיבתו'.

ועם כל זה כתב שלבו מגמגם קצת בגוף המעשה, משום שעיקר השולחים מעות באופן כזה כוונתם היא רק להישיבה, משום שהרב הרי יש לו סיפוק מבני העיר. ועל כן כתב שיש לחקור ולדרוש אם אמת הדבר שכוונת המשלחים היתה שגם הרב יקח חלק, כי יתכן שהוא רק טעות בלשון והוא שיטפא דלישא במה שכתבו 'להרב עם הישיבה', ויתכן שעיקר כוונתם היתה להישיבה לבדה, רק שהחלוקה ביניהם תהיה כרצון הרב.

ובספר חשוקי חמד (פסחים פט): הביא סיפור כעין זה שהתרחש בירושלים, בישיבת עץ חיים, ששלחה שד"ר לאסוף כספים עבור מוסדותיה, שהם תלמוד תורה ומלמדים, וגם אברכים העמלים בתורה, וכשחזר בדקו ומצאו שאין בכסף שהביא די לשתי המטרות, ונסתפקו למי מהם לתת את הכסף. הנהלת הישיבה שלחה שאלה זו לפני המהר"ל דיסקין ולפני הג"ר שמואל סלנט. המהר"ל דיסקין השיב שיחלקו חצי לזה וחצי לזה, עפ"י המבואר בסוגיין 'רבי אומר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן מחצה לבניו', וכיון שהמנדבים המעות מנדבים לת"ת ולאברכים בסתמא הרי זה כאילו פירשו שיהיה חצי להם וחצי להם. אמנם הג"ר שמואל סלנט נקט שלמלמדים יש דין קדימה, וביאור דבריו כתב בחשוקי חמד שם, שהתחייבות ההנהלה היתה לשלם למלמדים שכר עבודתם, ואילו לאברכים אין זה שכר עבודה אלא מענק, וכוונת התורם היא למה שהנהלה צריכה והם יחליטו מה יותר נחוץ להם, ולכן אם יותר נחוץ להם לשלם משכורת יש להם לשלם בזה את משכורתם של המלמדים.

קנין מעמד שלשתן דרך הטלפון

מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. בשו"ת דבר יהושע (ה"ד ס"י נ) כתב שנראה פשוט שמועיל קנין מעמד שלשתם ע"י הטלפון, כגון שראובן אומר לשמעון בטלפון 'מנה שיש לי בידך תנהו ללוי', ולוי גם עמד על יד הטלפון ושמע דברי ראובן [או על ידי שיחת ועידה הנקראת קונפרענ"ס כא"ל], אם ראובן ידע שגם לוי עומד שם ושומע, נראה לו פשוט שמועיל.

והביא ראייה לדינו ממה שכתב הש"ך (חו"מ ס"ק פח) בביאור דברי השו"ע (שם סכ"א) שקנין מעמד שלשתם אין מועיל ע"י כתב, וביאר הש"ך שהטעם הוא משום שאין כאן מעמד שלשתן, אלא הנותן מדבר לנפקד לבד שיתן לפלוני, עכ"ל. ומוכח שאם מדבר גם להמקבל אע"פ שעומד בריחוק מקום ואין רואין זה את זה יש כאן קנין מעמד שלשתן.

ואפילו להסברא שהמחבר שם חולק עם הש"ך וס"ל שע"י כתיבה אינו מועיל משום שהם 'כהלכתא בלא טעמא' והבו דלא להוסיף עלה, אלא צריך במעמד שלשתן ממש, וכ"כ הסמ"ע (שם ס"ק נז), מ"מ נראה שע"י טלפון גם המחבר מודה שמועיל מדין מעמד שלשתן, כי אין זה דומה לכתיבה שבשעת הכתיבה עדיין לא הגיעו הדברים לידיעת הנפקד והנותן, אבל כשמדבר מפה לאוזן אע"פ שאין רואים זה את זה הרי הוא מעמד שלשתן ממש, ושכן נראה הלכה למעשה. וכתב עוד שפשוט הוא שאין ענין לזה מה שמפלפל הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (ברכות כה) אם שמיעה ע"י טלפון נחשב שמיעה גמורה.

ובספר מנחת אשר (גיטין ס"י יט אות ג) השיג עליו, שבדברי הריב"ש בתשובה (ס"י רכב) שהוא מקור דברי הש"ך שם, כתב קודם לכן שמעמד שלשתן אין לך בו אלא חידושו, וע"ז כחב שלכן בכתב אינו מועיל, ואין הטעם בזה משום שבשעת הכתיבה לא באו הדברים לידיעת הנפקד, אלא משום שאין לחדש בו אלא כדרך שנתקן על ידי חכמים.

אך באבן שהם (ס"י קכו אות כג) כתב שאפשר שאין זו השגה, שעיקר דברי הריב"ש הם שכשרק הנפקד מדבר, אין זה כעיקר חידוש מעמד שלשתן, וזהו הטעם שאין הקנין מועיל בכתב כיון שרק הנפקד מדבר, אבל בלא"ה אפשר שהוא בכלל חידוש מעמד שלשתן. ועוד שהש"ך לא העתיק מדברי הריב"ש את עניינו של חסרון זה בנידונו בכתב. ועיי"ש מה שכתב עוד לחזק הקנין. אך כתב שעדיין צ"ע למעשה.

מינה המלך אחד מהאחים גבאי

אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך, וכן כל כיוצא בזה מעבודת המלך, אם מחמת אביהם מינהו, כגון שהיה אביהם ידוע בדבר זה ואמר נעמיד בנו תחתיו כדי לעשות חסד עם היתומים, הפרס שיטול וכל השכר שישתכר בעבודה לכל האחים. ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו. ואם מחמת עצמו מינהו, הרי זה לעצמו. והוא הדין להפסד, שאם נטל ממנו המלך מחמת ממון האחים ועשרם, ההפסד לכולם. ואם מחמת עצמו, שכבר היה עשיר, ההפסד לעצמו. וכל זה באחין השותפים עדיין בנכסי אביהן, אבל חלקו, לא. וי"א שהוא הדין בשותפים אחרים, אם נטל אחד מהן בשביל כולן, הריחוק וההפסד לאמצע. וי"א דוקא לאומנות המלך, אבל לאומנות אחרת הכל לעצמו. וי"א דאפילו באומנות המלך, הוא נוטל תחילה טורח מלאכתו כפועל בכל יום.

לוה שקלים אם מותר לפרוע בדולרים

בגמרא נתבאר שאין בה משום רבית דלאו אדעתא דהכי יהיב ליה. ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד ס"י פד) נשאל באחד שלוה מחבירו סכום ממון במטבע של ארץ ישראל ששוה דולר אחד, ובשעת הפרעון בא הלוה ורוצה להחזיר למלוה דולר אחד שמחיר הרשמי של הדולר הוא כמחיר שהלווהו, אכן בשוק החפשי אפשר לקבל עבור הדולר יותר, ונשאל אם יש בזה משום רבית דרבנן.

ובתחילה כתב שיש לדון להתיר, ממה שמבואר בסוגייתינו שהשושבינות אין בה משום רבית, והיינו שאף על פי שקיבל מחבירו בעת חתונתו ומחמת כן הרי הוא מחזיר לאותו חבר מתנות רבות יותר לעת חתונתו שלו, וביארו בגמרא הטעם שאין איסור ריבית בדבר, אף על פי שמישיב לו סכום גדול יותר תמורת מה שנתן לו בעבר, משום דלאו אדעתא דהכי יהיב ליה. ופירש הרשב"ם, שאין השושבין מתחייב להחזיר כסכום המתנות שקיבל, אלא אם רצה פוחת לו, ונמצא שרק מתוך שמחת ריעות הרבה בדורו. ואם כן גם לענין הפרעון בדולרים אפשר לומר שלא על דעת רבית נתן לו, שהרי לפי תנאי ההלוואה יכול הוא להחזיר גם כשיעור המדוייק של ההלוואה, ורק משום שהוא רוצה לציית לדינא דמלכותא שקבעו כך את המחיר של השקל ביחס לדולר הרי הוא עושה כן, ובאופן זה אין חשש ריבית [אלא שכתב שבענין זה אין לסמוך על דינא דמלכותא מצד עצמו בלבד, אלא בצירוף היתר אחר דוגמת שושבינות הנ"ל, כמו שהאריך שם מכמה טעמים שלא שייך בזה כ"כ דינא דמלכותא].

אכן כתב שחוזר בו מהיתר זה ויש לאסור, משום שאינו דומה לשושבינות, שבשושבינות יש עוד סברא, כמו שכתבו התוס' (ד"ה ואין) דשמא לא ישא אשה ואזי אינו מחויב לו, ובאופן זה אין בו משום רבית כמו שאמרו בגמ' (גיטין ל). לגבי המלוה מעות לכהן וכו' שאין בו משום רבית, כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה כי אית ליה נמי אין בו משום רבית, אבל בנידון דידן שהוא חוב גמור ונותן לו דבר ששוה יותר מחובו, ודאי שאסור, ולא גרע מרבית דברים כגון להקדים לו שלום שאסור.

אולם בשו"ת חשב האפוד (ה"ב ס"י קח) התיר בפשיטות, משום שבמה שנותן לו דולר אחד אינו אלא מגלה דעתו שהוא מתחשב עם השער הרשמי ואינו נראה כרבית, וכל מה שדנו בזה הפרישה והש"ך ורעק"א (יו"ד ס"י קס), אינו אלא כשנותן יותר מעות או יותר פירות בשעת הפרעון, אבל אם אינו נותן לו יותר במדה או במספר אלא שנותן לו דבר שיש לו שער גבוה ושער נמוך ואם נתייחס לשער הגבוה נמצא שנתן לו יותר, בזה אין לנו יסוד לאסור, ואפילו אם נאמר שהשער הגבוה הוא השער האמיתי.

[אמנם בעיקר נידון הלוואה במטבע אחת כשקלים על מנת שיפרע לו בדולרים, כתב בשו"ת אור לציון (ח"א יו"ד ס"י ד), אסור להלוות שקלים בהצמדה לשער הדולר היציג ע"ש, וכ"ש בהצמדה לדולר בשוק החפשי, וכ"כ בקיצור דיני רבית המצויים (פ"ג ה"ג) שאסור להלוות שקלים צמוד לערך הדולר בין לשער הדולר בשוק החפשי או לשער היציג של הדולר, וכן כתב בספר רבית לאור ההלכה (פ"ה ה"ב). וראה בספר ברית יהודה (פ"כ ה"ט ובהערות) שאסר הצמדה לדולר בשוק החופשי, ודן אם יש להתיר הצמדה לשער היציג, ואכמ"ל בכל זה].

צבא בתרא קמו

'הרצחת גם ירשת' בהלכה

בגמ' אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד וכו' ונכנס אחריה לחורבה לבודקה וכו' נפל עלה חורבה ומתה, אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אינו יורשה. ומבואר ברשב"ם שהטעם שאין יורשה הוא משום שנתן עיניו לגרשה, אבל לא משום שגרם למיתתה בשוגג ע"י שהכניסה לחורבה שהוא מקום סכנה.

ובשו"ת דבר יהושע (ה"א סי' ק) חקר בד"ן בעל שהרג את אשתו במזיד, ובא ליורשה. וכתב שמעשה זה בא לפני שופט בבית משפט אזרחי, ולא מצא השופט אסמכתא בד"ת כיצד יש לפסוק בזה, ולכן הסתמך המגילה העותומאנית שבה מצא כתוב שאין אדם יכול לירש רכושו של אחר אשר את חייו הוא קיצר. וכתב הדבר יהושע, שלמען כבוד תוה"ק שלא יאמרו יש משפט שאי אפשר להוציאו לאור מן התורה, מצא עצמו מחויב לפרסם שיש אסמכתא לד"ן זה, אם לא בהלכות נחלות הרי הוא בהלכות ממרים, כדרך דברי תורה שעניינם במקום הזה ועשירים במקום אחר.

שהנה כתב הרמב"ם (ממרים פ"ז הי"ד) בן סורר ומורה הרי הוא ככל הרוגי בית דין שממונם ליורשיהו, שאע"פ שאביו גרם לו סקילה הרי הוא יורש כל נכסיו. ופירש הרדב"ז (שם) שהוצרך לזה לפי שהיה הוה אמינא לומר שכיון שאין לו יורש אלא אביו, נחשוש שמא עיניו נתן בממונו ולפיכך לא מחל ונסקל, וא"כ היה מן הדין שיתקנו רבנן שאביו לא יירשנו משום והייתם נקיים, קמ"ל דלא חיישינן להכי ואביו יורשו. ומוכח מדבריהם שהיה סברא לומר שמשום שאביו גרם לו המיתה לא ירש אותו, אלא שהדין אינו כן, ויש להבין למה הדין אינו כן, ואם הוא דין כללי שהרוצח יורש את הנרצח, או שהוא רק דין בבן סורר ומורה.

ודייק הדבר יהושע כמה וכמה דיוקים בדברי הרמב"ם והרדב"ז, והוכיח שרק בבן סורר ומורה שהאב עשה כד"ן התורה במה שמסר אותו לבי"ד לדונו, ואין שום אשמה עליו במה שלא מחל לבנו על סורחנו, לפיכך אינו נחשב כרוצחו אלא הוא כשאר הרוגי ב"ד שנכסיהם ליורשיהם, ולכן יכול ליורשו, אבל אם היה גורם למיתתו שלא כד"ן וכ"ש אם הרגו בידיים, באמת אינו יורשו.

ברם **האור שמח** (על הרמב"ם ממרים שם) על דברי הרמב"ם שאע"פ שאביו גרם לו סקילה הרי הוא יורש כל נכסיו, כתב שמבואר כן בפסוק (שמואל ב' יז) 'והנה קמה כל המשפחה כו' ונשמידה גם היורש וגו', וענין רד"ק שכוונתם אינו לנקום דם הנרצח, רק לירש אותם. הרי דגואל הדם ההורג בן אחיו יורשו אם אין לו בנים, וכן מוכח שם שהרוצח ירש את אחיו, לכן אחאב בן אחיו של ר' יהודה (עי' סנהדרין מה:), אע"פ שהיה יודע שבשקר הרגו בכ"ז ירש אותו מהדין, ופשוט, עכ"ד האור שמח. ובדבריו מבואר שדינו של הרמב"ם אינו דווקא בבן סורר ומורה, אלא הוא הדין בכל רוצח שיורש את הנרצח. אולם בדברי יהושע שם כתב שכפי הנראה כתב האור שמח דברים אלו על גליון הרמב"ם בדרך לימודו לפום ריהטא כהערה בעלמא, כמו שנראה ממה שכתב בתחילת דבריו בר"ת נב. [נכתב בצד], מאחר שלא עלה בדעתו שיוכל להיות בזה נפק"מ למעשה, כי אליבא דאמת הראיות שהביא מהמקרא אין בהם כדי להוציא דברי הרמב"ם מידי משמעותם, והראיה שהביא **האור שמח** מאחאב, כתב שנראה שמה שאין רוצח יורש אין זה שאין הנכסים נופלים לו בירושה, אלא שאע"פ שנפלו לו מוציאין אותן מידו משום שאינו ראוי שהוא יירשנו, ואם כן ב"ד יפה יש להוציא מידו וליתנו ליורשים אחרים.

כפתור

כל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מתמלא עליו עברה

ונראה לפרש, כי לכל איש מאישי ישראל ניתן לו חלק בתורת ה' בכל נשמה ונשמה, ואעפ"י שאין לו תועלת בזה כלל כי הוא איש טפש נבער מדעת, מכל מקום מגיע התועלת לא' מבניו תחתיו או בן בנו או א' מדורות הבאים, כמו שכתב הכוזרי (מאמר ראשון אות צ"ה) שהיה כח אברהם אבינו ע"ה נטוע כבר בתרח אביו ובאבי אביו, והיו כולם כקליפות לפרי עד שנתקלפו הקליפות ויצא הפרי תואר אברהם אבינו ע"ה וכן לעולם. הנה כי כן מי שמת ואינו מניח בן ליורשו, הרי כלה ונכרת שרש נשמתו ממקור התורה, והוא ראייה ברורה שהקב"ה נתמלא עליו עברה.

(חתם סופר, תצוה)

בת תחלה סימן יפה לבנים

רמ"א ז"ל מפרש כאשר מסיתים לאדם, אזי העצה הנכונה הוא תיכף למאן ולא לומר לו תירוץ, והנה הוא מכנה את עבירות לא תעשה בבנות ומצות עשה בבנים. ואפשר זה רמזו חז"ל בת תחלה סימן יפה לבנים, כאשר היצר הרע מסית לאדם לעבור על דבריו יתברך, וכאשר הוא ממאן בתחלה כמו בת הרומז על לא תעשה, רצה לומר לא תעשה דבר זאת בלי שום אמתלא, הנה זה סימן יפה לבנים, היינו למצות עשה אשר כבר עשה, שלא יקחם היצר הרע, כמאמר חז"ל (סוטה כא.) עבירה מכבה מצוה.

(אור פני משה, ליקוטים)

וה' ברך את אברהם בכל וכו' וחד אמר בת היה לו ובכל שמה

גילה לנו במאמר זה סוד גדול, וביאר שאין הכוונה בברכה זאת במה שהיתה לו בת או לא היתה לו בת, אין הכוונה בברכת עסקי הגוף כלל כי אם בברכה בעסקי הנפש. ועל דרך הקבלה ביאור הענין שזכה אברהם ע"ה והשיג המדה ששמה כל, אשר כל המתברך בה מתברך בשמים ובארץ. ומזה אמרו אחרים בת היתה לו, כלומר מדה היתה לו, מלשון אלפים בת יכיל (מלכים א' כו), ואמרו ובכל שמה, מפני שהיא בתוך מדת הכל, נאצלת מן המדה ששמה כל, והנאצלת הזאת תקרא בת, והיא בית דינו של הקב"ה, ולכן אמרו וה' ברך, ולא אמרו ויברך ה', והבן הכלל הזה כי הענין נסתר, והרמב"ן ז"ל גילהו בפירוש והרחיב בו הביאור יותר מדאי.

(רבינו בחיי, חיי שרה)

האי יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא אי קריר כולה שתא קרירא

כפי מה שאדם כונס בקרבו בראש השנה חמימות והתלהבות כן נשארת התשוקה בכלי שתא, אי חמים וכו', וכתב (תהלים לט ד) 'חם לבי בקרבי', הלב מחלק את הדם לכל האברים, וגבי ראש השנה איתא 'היוצר יחד לבם' וכו', היוצר רואה יחד לבם (ראש השנה יח.), וכתב (שמואל א' טז ז) 'וה' יראה ללבב'.

(אמרי אמת, ראש השנה תרח"צ)

(אמרי אמת, ראש השנה תרח"צ)

גם לילד שלך מגיע !!!

חומש 'עוז והדר' המשיח

ניתן להשיג את כל הסט!

סבא לומד דף היומי בשפה ברורה של עז והדר, אבא מכין את השעור עם מתיבתא של עז והדר, אברהמי לומד בשיבה בגמרא של עז והדר ויענקי לומד הלכה במושג ברורה עז והדר.

מהיום גם אני לומד בעז והדר

חדש!!

חומש עוז והדר מפואר לתלמידים עם תמונות תלת מימד מאירות עינים להמחשת הנלמד

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66